

YÜKÜMLÜLERİN YEREL VERGİLERE UYUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ*

Makale Gönderim Tarihi: 14.09.2022
Makale Kabul Tarihi: 27.10.2022

Önerilen Atıf Gösterimi : Taş,S.& İpek,S.(2022). Yükümlülerin Yerel Vergilere Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Çanakkale Örneği, Uluslararası Sosyal, Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi, (2):2, 1-24.

Semra TAŞ¹
Selçuk İPEK²

Özet

Bu çalışmanın amacı yükümlülerin yerel vergilere uyumunu etkileyen faktörlerin belirlenmesidir. Bu çerçevede belirlenen faktörler “kamu hizmetlerinin yükümlü tercihleriyle uyumu”, “vergi gelirlerinin etkin kullanımı”, “vergi idaresi- yükümlü ilişkisi” ve “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” dir. Çalışmada Çanakkale İl Merkezinde ikamet eden 402 kişiye yüz yüze anket uygulanmış, veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Örneklemedeki faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi (AFA) kullanılmış, faktörler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesinde Korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Analizden elde edilen bulgulardan hareketle, belirlenen faktörlerin tamamının yerel vergi uyumu üzerindeki etkisinin olumlu yönde artırıcı olduğu ve yerel vergi uyumunu en fazla etkileyen faktörün “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkında düşünceleri” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faktörlerin kendi aralarındaki ilişkiye bakıldığında ise faktörlerin her birinin kendi arasında istatistiksel olarak olumlu yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğu ve en yüksek ilişkinin “kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumu” ile “vergilerinin etkin kullanımı” arasında gerçekleştiği görülmüştür.

Anahtar sözcük: Yerel vergiler, vergi uyumu, yerel vergi uyumu, yerel yönetimler, Çanakkale.

Jel Kodları: H7, H20, H21, H26.

ANALYSIS OF THE FACTORS AFFECTING THE COMPLIANCE OF TAXPAYERS TO THE LOCAL TAXES: THE CASE OF ÇANAKKALE PROVINCE

Abstract

The aim of this study is to determine how the factors affect local tax compliance such as "the conformity of public services with the preferences of taxpayers", "the efficient use of tax revenues", "the relationship between tax administration and taxpayer" and "the thoughts of

*Bu çalışma, Semra TAŞ'ın Prof. Dr. Selçuk İPEK danışmanlığında tamamladığı “Yükümlülerinin Yerel Vergilere Bakışı: Çanakkale İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, semratas@comu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-8727-9072

² Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, selcukipek@comu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-0540-793X

taxpayers about other taxpayers". For this purpose, a face-to-face survey was applied to 402 people residing in Çanakkale province, and the data were analyzed through the SPSS program. Explanatory factor analysis (EFA) was applied to determine the factor structure in the sample and, correlation analysis was performed to evaluate the relationships between the factors. Based on the findings obtained from the analysis, it is concluded that the effect of all factors on local tax compliance were positively increasing and the factor of "the thoughts of the obligors about other taxpayers" was found to be the most important factor affecting local tax compliance. The examination of relationships between the factors resulted that there was a statistically positive and significant relationship between each of the factors and the highest relationship was between "the compliance of public services with the obligee choice" and "effective use of taxes.

Keywords: Local taxes, tax compliance, local tax compliance, local government, Çanakkale.

Jel Codes: H7, H20, H21, H26.

GİRİŞ

Sosyal bir olgu olan ve insan faktörüyle etkileşim halinde olan vergiler, her ne kadar kamusal mal ve hizmet sunumunun finansmanında kullanılsa da vergi yükümlüleri tarafından cebri katkılar olarak görülmektedir. Yükümlüler gelirlerinin azalmasının yanı sıra ekonomik, sosyolojik ve psikolojik pek çok faktör sebebiyle vergiye ilişkin görevlerini yerine getirmek istememektedir. Bu nedenle vergi yükümlüleri vergiyi ödeme aşamasında beklenen düzeyde vergiye uyum göstermeyebilir. Bu bağlamda yükümlülerin gönüllü vergi uyumunu arttırmak ve etkin bir vergilemeye ulaşmak için yükümlülerin vergiye uyumlarının hangi faktörlere bağlı olarak değiştiğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Literatürde vergi uyumunu çeşitli açılardan ele alan ve uyumun hangi faktörlere bağlı olarak değiştiğini belirlemeyi amaçlayan pek çok çalışma bulunmaktadır.³ Bu çalışmaların çoğunluğu genel olarak merkezi vergilere uyum üzerine odaklanmış, yerel vergilere yönelik yapılan çalışmaların sayısının ise yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Yükümlülerin yerel vergilere uyumuna yönelik çalışmaların ise daha çok emlak vergisine odaklandığı tespit edilmiştir (Korlu vd., 2016; Korlu vd., 2016; Chirico vd., 2016; Wibowo, 2020; Carrillo vd., 2021).

Her ne kadar merkezi vergilere uyumu etkileyen faktörlerin yerel vergi uyumu üzerinde de etkili olduğu kabul edilse bile yükümlülerin merkezi ve yerel vergilere uyumunun farklı olabileceğine yönelik birtakım argümanlar da bulunmaktadır. Bu argümanlardan biri merkezi vergilerin ağırlıklı olarak ödeme gücü ilkesine bağlı olarak alınmasına karşın yerel vergilerin faydalanma ilkesi doğrultusunda alınmasıdır. Faydalanma ilkesi doğrultusunda devletin sunduğu kamusal mal ve hizmetler ile ödediği vergiler arasında kurulan mübadele ilişkisi, yükümlülerin vergi ödemelerini tam ve eksiksiz yerine getirmesine olanak sağlamaktadır (Bazart ve Pickhardt, 2009: 5). Yükümlülerin yerel vergilere uyumunu farklılaştıracak bir diğer argüman ise yerel yönetimlerin yerel halkın ihtiyaçlarına daha uygun hizmet sunma konusunda

³ Detaylı bilgi için örnek olarak bakınız: Yüce ve Gerçek (1998); Tunçer (2002);Torgler (2003); Belkaoui (2004); Tuay ve Güvenç (2007); Torgler vd (2007); İpek ve Kaynar (2009); Göksu ve Saruç (2012); Yalama ve Gümüş (2013); Saad (2014); Marandu vd (2015); Yurdadoğ vd. (2016); Kitapçı (2016); Üyümez (2017); Didinmez ve Seçilmiş (2018); Alm (2019);Geyik (2019); Erdoğan ve Geyik (2020); Dularif ve Rustiarini (2021), Nguyen (2022).

avantajlı olması ve yükümlülerin ödedikleri vergilerle yapılan harcamalar arasında ilişki kurabilmesi konusunda daha şeffaf davranmalarıdır. Bir yandan yükümlülerin kendilerine yakın olan yerel yönetimlerle daha rahat ve iyi iletişim kurabilmesi diğer yandan ise alan darlığı sebebiyle diğer yükümlülerin vergisel durumlarını bilme avantajlarının olması, yerel vergilere uyumu farklılaştıracak bir diğer husus olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışma şu şekilde tasarlanmıştır: Birinci kısımda vergi uyumu teorik açıdan ele alınmakta, yerel vergiler ve bu vergilere uyumun önemine değinilmektedir. İkinci kısımda yerel vergi uyumu üzerindeki etki analiz edilmekte ve potansiyel faktörlerin niçin yerel vergiler üzerinde anlamlı farklılık meydana getirdiği vurgulanmaktadır. Üçüncü kısımda metodoloji ve elde edilen bulgular açıklanmaktadır. Çalışma sonuç kısmı ile tamamlanmaktadır.

1. VERGİ UYUMUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Vergi yükümlülerinin vergi kanunlarına ne derecede bağlı olduğunu gösteren vergi uyumu kavramı üzerine yapılmış birçok tanım bulunmaktadır (James ve Alley, 2002: 29). Bu tanımlardan Roth vd., (1989: 21)'e göre vergi uyumu, vergi beyannamelerinin vergi kanunlarına, yönetmeliklere ve yargı kararlarına uygun biçimde zamanında ve eksiksiz verilmesidir. Silvani ve Katherina (2000: 198) vergi uyumunu, yükümlülerin vergiye ilişkin bilgilerini zamanında açıklaması, vergi yükümlülüklerini herhangi bir zorlama ve yaptırım olmaksızın kendi istekleriyle yerine getirmesi ve vergilerini zamanında ödemesi olarak tanımlarken, Uluslararası Para Fonu (IMF) (2015: 7) vergi uyumunu, vergi sistemiyle yürürlüğe konulan yasal yükümlülüklerin karşılanması şeklinde ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle vergi yükümlüleri gönüllü olarak vergi sistemlerindeki kanunlara ve kurallara itaat ettiklerinde vergiye uyum sağlamaktadırlar (Stefura, 2012: 192). Yapılan tanımlardan hareketle Franzoni (1999: 55)'e göre eğer bir yükümlü vergi matrahını doğru belirliyor, vergi borcunu doğru hesaplıyor, vergiye ait dosyalama işlemlerini zamanında yapıyor ve vergi borcunu zamanında ödüyorsa vergiye uyumlu sayılmaktadır.

Vergi uyumu kavramının anlaşılıp daha iyi analiz edilebilmesi için bu kavramın karşıtını ifade eden “vergi uyumsuzluğu” kavramına da değinilmelidir (Kirchler ve Wahl, 2010: 333; Kitapçı, 2015: 27-28). Vergisel yükümlülerin yükümlü tarafından bilerek ya da bilmeyerek tam ve/veya zamanında yerine getirilmemesi olarak ifade edilen bu kavram, “iradi ve gayri iradi” vergi uyumsuzluğu olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır (Kumluca, 2003: 92). İradi vergi uyumsuzluğunda üzerindeki vergi yükünden kurtulmayı amaçlayan yükümlüler, bilinçli şekilde vergiye ilişkin görevlerini yerine getirmemekte veya eksik yerine getirmektedir. Gayri iradi vergi uyumsuzluğunda ise yükümlünün sorumluluklarını yanlış anlaması, yanlış bilgi sahibi olması, dalgın olması vb. sebeplerle vergisel yükümlülükler yerine getirilmemektedir (Roth vd., 1989: 2). Ayrıca vergi kanunlarının karmaşık olması, sık sık değişmesi ve yükümlünün bu değişiklikleri takip edememesi gibi durumlar da dürüst bir vergi yükümlüsünün bile aslında bilmeden veya istemeden vergiye uyumsuz olmasına yol açabilmektedir (Biberoğlu, 2006: 29-30).

Vergi uyumuna yönelik “Rasyonel Beklentiler Teorisi” ve “Ahlaki Duygular Teorisi” olmak üzere iki temel teorik yaklaşım bulunmaktadır. “Allingham-Sandmo Modeli, Caydırma Modeli, Beklenen Fayda Teorisi” olarak da ifade edilen Rasyonel Beklentiler Teorisi; Becker’in 1968 yılında kaleme aldığı suç ekonomisi ile ilgili çalışmasından esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Geleneksel fayda teorisine dayanan modelin vergi uyumuna entegre edilmesi ise 1972’de

Allingham ve Sandmo tarafından gerçekleştirilmiştir (Alm vd., 2017: 590; Sour, 2004: 46). Allingham ve Sandmo (1972: 324) yükümlülerin vergi kaçırma eylemiyle elde edecekleri net gelirlerini maksimize etmeyi amaçladıklarını vurgulamışlardır. Bu teoriye göre yükümlüler vergi karşısında sergileyecekleri tutum ve davranışlara denetlenme ve ceza alma olasılığını göz önünde bulundurarak karar vermektedirler. Dolayısıyla temelinde homo economicus (iktisadi insan) anlayışının yattığı teoride, rasyonel bir bireyin vergi kaçırma ya da kaçırma kararı, vergi kaçırması durumunda karşılaşılabilecek maliyet olan yakalanma ve cezalandırma ihtimali ile yakalanmaması durumunda sağlayacağı fayda olan getirinin karşılaştırılması sonucunda belirlenmektedir. Teoriye göre denetimlerin ve cezaların sıklığı ile vergi kaçırma arasındaki ilişki negatif yönlüdür (Aktan, 2006: 125; Alm ve Gomez, 2008: 74; Yalama ve Gümüş, 2013: 89). Yükümlülerin ceza alma ve denetlenme sıklığını bildiği ayrıca fonksiyonunun sadece gelirden ibaret olduğu varsayımına dayanan bu modelde vergi kaçırma üzerinde ahlaki değerler, sosyal normlar gibi psikolojik faktörlerin etkisi yoktur (Saruç, 2015: 36; Sandalcı ve Sandalcı, 2017: 76). Her ne kadar birçok değişkenden etkilenen ve karmaşık bir karar olan vergi uyumunda, cezalandırmanın açık bir rolü bulunsa da sonraki yıllarda Song ve Yarbrough (1978), Frey (1992) tarafından yapılan çalışmalar göstermiştir ki vergi kaçırma sadece yaptırımlara bağlı olarak açıklamak yanlış bir yaklaşımdır. Hatta uygulamada vergi denetimlerinin ve cezaların düşük olmasına karşın teorinin ifade ettiğinin aksine vergi uyumunun yüksek olduğuna vurgu yapılarak Rasyonel Beklentiler Teorisi eleştirilmiştir (Cummings vd., 2009: 456; Bilgin, 2011: 263).

Yükümlülerin vergi uyumunu ele alan diğer bir yaklaşım ise Tutumsal Model olarak da ifade edilen Ahlaki Duygular Teorisi'dir. Ahlaki Duygular Teorisi vergi uyumunu psikolojik ve etik yönden ele almaktadır. Ahlâki Duygular Teorisi'nde bireyler sadece kişisel fayda sağlamayı amaçlayan ekonomik aktörler olarak görülmemektedir. Yaklaşımına göre bireyler aynı zamanda özverili, iyilik sever ve kendi çıkarı için başkalarını yok saymama gibi özelliklere sahiptir (Öziş ve Atbaşı, 2019: 759). Vergilemede mükellef davranışlarının belirleyici bir rol oynadığı göz önüne alındığında mükelleflerin vergiye uyumları üzerinde vergilemeye ilişkin psikolojileri de etkili olmaktadır (Seçilmiş ve Didinmez, 2016: 223). Bu yüzden teoriye göre vergiye uyum ya da uyumsuzluk da sadece yükümlülerin çıkarlarını ve faydalarını maksimize etme arzusuna bağlı değildir. Dolayısıyla vergi uyumunu ekonomik kaygılara bağlı olarak açıklamak yetersizdir (Torgler, 2004; Şentürk, 2014: 131). Normların vergi uyumu üzerindeki etkisi olduğunu ifade eden bu yaklaşımda ahlaki inanç, tutum ve algılar gibi sosyo-psikolojik faktörlerin yanı sıra demografik, hukuki, siyasi, idari, kurumsal gibi faktörlere bağlı olarak yükümlülerin vergi uyum kararları ele alınmalıdır (Baloğlu ve Susam, 2020: 148; Demirtaş, 2021:117).

1.1.Yerel Vergiler ve Yerel Vergilere Uyumun Önemi

Dünyada devlet yapılanmaları genellikle merkezi yönetim ve yerel yönetim olmak üzere iki temel yapı üzerine inşa edilmektedir. Yerel halkın gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmek amacıyla yerel nitelikli kamusal hizmetleri sunan yerel yönetimler, vatandaşın en yakın ve demokrasinin temelini oluşturan yönetim birimleridir (Özdemir, 1991: 313). Son yıllarda yerel yönetimlerin kamusal hizmet sunumunda yaşanan dönüşümler ve yerelleşme politikaları ile hizmet sunumundaki rolü giderek artmıştır. Yerel yönetimlerin günlük ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra ülke kalkınmasında payı olan alt yapı, eğitim ve sağlık gibi pek çok hizmetin etkin bir şekilde yerine getirilmesinde de önemli görevleri bulunmaktadır

(Sezer ve Vural, 2010: 203; Ulusoy ve Akdemir, 2009: 260). Türkiye’de üstlendikleri hizmetler itibarıyla yerel yönetimler içerisinde en önemli yönetim birimi ise belediyelerdir (Çetinkaya ve Demirbaş, 2010: 2). Doğal olarak belediyelerin kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmesi, hizmetleri etkin bir şekilde sunması ve yönetimde başarılı olması için zamanında ve yeterli düzeyde gelir kaynağına sahip olması gerekmektedir (Korlu vd., 2016: 444). Türkiye’de belediyelerin gelir kaynaklarını “öz gelirler, genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar ve diğer gelirler” oluşturmaktadır (Gerçek, 2010: 7). Çalışmanın kapsamı gereği belediyelerin öz gelirlerinden olan yerel vergilere kısaca değinilmekte, yerel vergilere uyumun önemi vurgulanmakta ve yerel vergi uyumunu etkileyen faktörler açıklanmaktadır.

Öz gelirler bizzat belediyelerin topladığı, varlığı, miktarı ve kullanımı tamamen belediyelere ait olan gelirlerdir ve belediyeler bu geliri belediye mevzuatlarında belirtilen esaslara uygun olacak şekilde kendi tasarruflarında bulunan kaynaklardan elde etmektedirler (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 252; Alıcı, 2017: 109). Türkiye’de “1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu”, “2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu” ve “5393 sayılı Belediye Kanunu’nda” düzenlenen öz gelirler, 2464 sayılı kanuna göre alınan vergi, harç, harcamalara katılma payı ile maden ve müzeler giriş ücretlerinden aktarılan paylarla, 1319 sayılı Kanun’a göre alınan Emlak Vergisi’nden oluşmaktadır (İpek, 2017: 113).

Yerel yönetimlerin tarh ve tahsilini yaptığı, kendi bütçelerinde bulunan ancak merkezi yönetim ve yasaların çizdiği sınırlar çerçevesinde matraha uygulanacak oran, istisna ve muafiyetlerde değişiklik yapma yetkisine sahip olduğu vergiler ise yerel vergiler olarak ifade edilebilmektedir (Ebel ve Taliercio, 2005: 924; Güner, 2006: 63). Mali özerkliğin temelini oluşturmakla birlikte hesap verilebilirliği sağlayarak hizmet sunumunda verimliliği arttıran yerel vergiler Türkiye’de Belediye Kanunu ve Emlak Vergisi Kanunu’na göre tahsil edilmesine bağlı olarak “İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Haberleşme Vergisi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi, Emlak Vergisi ve Değerli Konut Vergisi’nden” oluşmaktadır (Egeli ve Diril, 2012: 33; İpek, 2017: 64).

Yerel vergiler hizmeti sunan birim ile finanse eden birim arasında bağlantı kurulmasını sağlamaktadır. Yerel vergilerin belediye gelirleri içinde payının önemli olmaması yerel yöneticilerin onları göreve getiren yerel halka değil, kendilerini finanse eden merkezi yönetime karşı sorumluluk duymalarına yol açacaktır. Bu durum karşısında yerel halk ise sunulan yerel nitelikli hizmetleri merkezi yönetimle bağdaştırarak, hizmet sunumundan merkezi yönetimi sorumlu tutmaktadır. Dolayısıyla yerel vergiler yalnızca yerel yönetimleri finanse etmekte fakat yerelleşmeden beklenen faydalar elde edilmemektedir (Sağbaş, 2003: 177). Ayrıca yerel yönetimlerin topladığı vergileri yerel halkın doğru algılamaması, yerel nitelikli hizmetlerin maliyetinin var olandan daha düşük görülmesine ve bu malların arzının artmasına neden olmaktadır. Yerel yönetimler vergi kaynağına rahatlıkla nüfuz edebildikleri ölçüde vergi etkinliği açısından merkezi yönetimle kıyaslandığında daha avantajlı olabilmektedir. Ancak gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetimin aynı vergi kaynağını kullanması, idareler arası mali kaynak bölüşümünün yetersiz olmasına neden olmaktadır. Diğer yandan eğer sunulan hizmetlere karşı olumsuz bir algı varsa bu durum yükümlülerin yerel vergilere olan bakışını da olumsuz etkileyerek vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma gibi istenmeyen olumsuz durumlara yol açmaktadır (Türkoğlu, 2014: 424).

2. YEREL VERGİ UYUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Vergi uyumunu etkileyen ve farklı şekillerde sınıflandırılan bireysel algı, tutum, sahip olunan ahlaki değer, sosyal norm, güven, eşitlik ve adalet duygusu, demografik özellikler gibi pek çok faktör bulunmaktadır (Saruç, 2015: 49). Ayrıca vergi idaresinin teknolojik gelişimi, kamu hizmetlerine ve hükümete duyulan güven gibi faktörler de vergi uyumu üzerinde etkilidir (Lodha vd.,2017: 46). Şenyüz (1995:27-87) ise vergi uyumunu etkileyen faktörleri bireysel ve çevresel olmak üzere iki başlık altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre bireysel faktörler “vergi ödeme gücü, vergi ahlakı, vergi bilinci, devlete duyulan bağlılık, siyasi iktidarı benimseme durumu, kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumlu olması, vergi gelirlerinin etkin kullanımı, yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri ve demografik faktörler” den oluşmaktadır. Çevresel faktörler ise “vergi sisteminden, vergi yapısından, ekonomik konjonktür ve siyasi yapıdan kaynaklanan faktörler olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Vergi sisteminden kaynaklanan faktörler “vergi adaleti, vergi affı, vergi mevzuatının karmaşıklığı ve değiştirilme sıklığı” şeklinde ifade edilirken vergi yapısından kaynaklanan faktörler “vergi idaresi yükümlü ilişkisi, personel sorunu ve çalışma koşulları, vergi idarelerinde halkla ilişkiler, vergi denetimleri ve cezaları ile teknolojik gelişmeler” şeklinde ele alınmıştır. Ekonomik konjonktür ve siyasi yapıdan kaynaklanan faktörler ise “vergi politikasının belirlenmesine halkın katılımı ile verginin alındığı dönemin içinde bulunduğu özellikler” şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmada yerel vergi uyumunu etkileyen faktörler bu sınıflandırmadan yararlanılarak belirlenmiştir.

Vergi uyumunu etkileyen faktörlerin hem merkezi hem de yerel vergiler üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Ancak yerel vergilerin ağırlıklı olarak faydalanma ilkesi merkezi vergilerin ise ödeme gücü doğrultusunda toplandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum aslında yükümlülerin yerel ve merkezi vergileri farklı algılayabileceğini ortaya koymaktadır (Korlu vd., 2016: 445). Literatüre bakıldığında vergi uyumu üzerindeki etkisi araştırılan ve çeşitli şekillerde sınıflandırılan pek çok faktör bulunmasına karşın çalışmaların ağırlıklı olarak merkezi vergiler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla nitelikleri gereği yerel vergi uyumu üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturabilecek faktörlerin ayrıca ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Bu yüzden çalışmada bu faktörler ayrıca ele alınmıştır.

2.1. Kamu Hizmetlerinin Yükümlü Tercihleriyle Uyumu

Kamusal hizmetler büyük oranda vergi gelirleri ile finanse edildikleri için yükümlüler tarafından ödedikleri vergilerin karşılığı olarak algılanmaktadır. Bu yüzden sunulan hizmetlerin yükümlünün tercihiyle uyumlu olması hem merkezi hem de yerel vergilere uyum üzerinde etkili bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Kamu hizmetlerinin yükümlülerin tercihleriyle uyumlu olması hizmetin yükümlülerin isteklerini karşılama ve yeterli ölçüde sunulması anlamına gelmektedir (Şenyüz, 1995: 41). Literatürde kamu hizmetlerinin sunumu için yapılan kamusal harcamalar ile vergiler arasında mali değişim veya mali bağlantı olarak ifade edilen karşılıklı bir ilişki bulunduğu ifade edilmektedir (Kitapçı, 2015: 53). Demir (2009: 211-212)’in de ifade ettiği üzere vergiler ile harcamalar arasındaki ilişki “kamu harcamalarının vergileri etkilemesi, vergilerin kamu harcamalarını etkilemesi veya vergilerin ve harcamaların karşılıklı olarak birbirini etkilemesi” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olmaktan ziyade psikolojik bağlantıya dayalı olan ilişkide yükümlüler vergi karşısındaki tutum ve davranışlarına karar

verirken sunulan hizmetler ile ödedikleri vergileri kıyaslamaktadırlar (Karabacak, 2005). Eğer yükümlü kamusal harcamalarının kendi tercihlerini yansıtacak hizmetlere yönelik yapıldığını, harcamalarda yolsuzluk ve savurganlığın olmadığını düşünürlerse ödedikleri vergiler ile faydalandıkları hizmetler arasında olumlu bağ kurarak vergilerini gönüllü olarak ödeyeceklerdir (Demir, 2009: 211; Moges, 2005: 5). Ayrıca Cummings vd (2005)'nin de ifade ettiği üzere yükümlülerin sunulacak hizmetler konusunda şeffaf ve adaletli bir biçimde karar alındığına inanması da vergi uyumunu arttıracaktır. Bu görüşleri destekleyen Alm ve McKee (1998: 270)'a göre iyi bir kamu hizmeti aldığı düşünün yükümlülerin daha fazla vergi ödeme eğilimi içinde olduklarını, (James ve Alley, 2002: 29) ise yükümlü tercihiyle uyumlu kamu harcamalarının vergi uyumunu olumlu yönde etkileyeceğini ileri sürmektedir.

Yerel yönetimlerin sundukları hizmetler ile merkezi yönetimin sunduğu hizmetler karşılaştırıldığında yerel yönetimler yükümlülerin tercihlerine daha uygun hizmet sunan idari birimler olarak öne çıkmaktadır. Literatürde de kamusal hizmet sunumun yerel yönetimler tarafından yapılmasının piyasa benzeri bir rekabet oluşturacağı ve yerel halkın tercihlerini yansıtan mal ve hizmetlerin sunulacağına sıklıkla vurgu yapılmaktadır (Azfar vd., 2001: 6-7).

Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin yükümlü tercihlerini yansıttığı ya da merkezi yönetimin sunduğu hizmetlerin neden yükümlü tercihlerini yansıtmadığının düşünülmesinin altında yatan sebeplerden biri aşırı büyüyen yapı ve hizmet sunumunun tek bir yerden yapılmasıdır (Ulusoy ve Akdemir, 2007: 155-156). Diğer yandan merkezi yönetimin fiziksel olarak hizmetin sunulduğu alana uzaklığı etkin karar verme mekanizması için gerekli bilginin üretilmesi ve kullanılması olasılığını da zayıflatmaktadır (Kesik, 2005: 82). Ayrıca yerel halk hizmetlere yönelik taleplerini merkezi yönetime nazaran yerel yönetimlere kolay ve etkin bir şekilde iletip, sunulan hizmetlerin kendi tercihlerini yansıtıp yansıtmadığını daha rahat gözlemleyebilmektedir (Nadaroğlu, 2001: 32). Bu doğrultuda kamusal hizmetlerin yükümlü tercihiyle uyumlu olmasının vergi uyumunu arttıracığı dikkate alındığında yerel vergilerin merkezi vergilere göre daha avantajlı olduğu rahatlıkla söylenebilir.

2.2. Vergi Gelirlerinin Etkin Kullanımı

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergiler her ne kadar kamusal hizmetleri finanse etmek amacıyla kullanılsa da yükümlüler açısından bakıldığında herhangi bir özel karşılığı bulunmamaktadır (Şentürk, 2014: 130). Bu yüzden yükümlüler ödedikleri vergiler ile hizmetlerden sağladıkları faydaları karşılaştırarak vergilerin nereye harcandığı konusunda hassas davranmaktadırlar (Torgler, 2003: 351). Bu bağlamda vergilerin etkin kullanılıp kullanılmadığına yönelik algı yükümlülerin vergiye bakışını etkileyen faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Etkinlik minimum maliyetle halkın tercihleriyle uyumlu ve yeterli düzeyde kamusal mal üretilmesini gerekli kılmaktadır (Rubinfeld, 1987: 572).

Eğer yükümlüler kendilerinden toplanan vergilerin israf edildiğini ve onlara herhangi bir fayda sağlamadığını düşünürse vergi ödememek adına yasal veya yasa dışı birtakım yollara başvurabilirler (Şenyüz, 1995: 42; Karabacak, 2005). Yükümlüler ödedikleri vergilerin kamusal hizmet sunumu yerine farklı amaçlar (örneğin borçların geri ödemesi gibi) doğrultusunda kullanıldığına kanaat getirirse vergileri gereksiz görebilir (Tunçer, 2002: 114). Hatta yükümlüler vergi ödememenin bir vatandaşlık görevi olduğu bilincine sahip olsa bile kanaatleri ödedikleri vergilerin etkin kullanmadığı yönündeysen devlete duydukları güveni ve inancı yitirerek vergi ödemekten vazgeçebilirler (Canbay ve Çetin, 2007: 61). Ayrıca

yükümlüleri psikolojik olarak vergiden kaçınmaya yönlendiren etkenlerden biri ödedikleri vergiyle faydalandıkları hizmetlerin eşdeğerde olmaması ve vergilerin beklentilerine uygun kullanılmamasıdır (Aydoğan, 2017: 19-20).

Yükümlülerin onayları olmaksızın uygulanan vergilerin etkin kullanılmadığı yönünde bir algıya sahip olabilecekleri vurgulanmalıdır. Bu yüzden özellikle son yirmi yıllık süreçte yaşanan gelişmeler doğrultusunda yetkilerin yerel yönetimlere devredilmesine önem verilmektedir. Ancak vergi gelirleri oluşturmada düşük potansiyelli, alt seviyedeki idarelere böyle bir sorumluluğun devredilmemesi gerektiğine de vurgu yapılmaktadır (Dulupçu vd., 2014: 49). Yerel yönetimlerin vergi gelirlerini etkin kullanmada vergiler ile harcamalar arasındaki ilişkinin daha şeffaf olması sebebiyle avantajlı olduğu ifade edilmektedir (Torgler, 2003: 28).

2.3. Vergi İdaresi Yükümlü İlişkisi

Yükümlülerin vergi uyumu üzerinde etkili olan faktörlerden bir diğeri de idare ile yükümlü arasındaki ilişkidir. Vergilerin tam olarak toplanmasının yanı sıra diğer mali yükümlülüklerin de yerine getirilmesini amaçlayan vergi idareleri yükümlüler ile doğrudan karşılıklı etkileşim içinde olan kurumlardır (Şentürk, 2014: 134). Feld ve Frey (2002: 2-3) vergi idaresinin yükümlüler karşısındaki davranışlarını iki gruba ayırmaktadır. İlk grupta yükümlülere saygılı davranan idareler, ikinci grupta ise vergi ahlakını ve vergi uyumunu olumsuz etkileyen otoriter davranışlar sergileyen idareler yer almaktadır. Çağdaş devlet anlayışının bir gereği olarak vergiye gönüllü uyumun bir tarafını oluşturan yükümlülerin vergiye ilişkin görevlerini gönüllü olarak zamanında ve tam olarak yerine getirmesi beklenirken diğer tarafı oluşturan idarenin herhangi bir girişimde bulunmadan sadece yükümlülerin vergiye uyum sağlamasını beklemesi kabul edilmemektedir. İdarenin uyumun artması için yükümlülere gerekli hususlarda kolaylık sağlaması ve organizasyon yapısını bu doğrultuda oluşturması gerekmektedir (Kahriman, 2016: 246). Yükümlü ve hizmet odaklı bir anlayışa sahip vergi idaresinin yükümlülerle kurduğu iyi ilişkiler vergi uyumunu olumlu yönde etkilerken, yükümlüler karşısında takındığı olumsuz tavır ise uyum sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Alm ve Torgler (2011: 647)'in de belirttiği üzere eğer bir idare yükümlü ve hizmet odaklı olmak istiyorsa yükümlülerin eğitimini teşvik etmeli, vergi beyannamelerini, formları ve vergi ödeme şeklini basitleştirmeli, web sitesini iyileştirmeli, beyannamelerin doldurulmasında ve vergilerin ödenmesinde yükümlüye yardımcı olmalıdır. Vergi idaresi ile yükümlü arasındaki ilişki idarenin personel sayısı, personelin çalışma koşulları, personelin eğitim ve bilgi düzeyi, halkla ilişkiler gibi pek çok durumdan etkilenmektedir.

İdare ve yükümlü arasında iyi ilişkiler kurulmasında çalışan personelin uyumlu, niteliksel ve niceliksel olarak yeterli ve yükümlüleri yönlendirici olmasının rolü büyüktür. Örneğin çalışan personel sayısının yeterli olmaması görevde olan personelin iş yükünü daha da arttırıp stres altında çalışmalarına ve bu durumu yükümlülere yansıtması gibi istenmeyen sonuçlara yol açabilir (Çataloluk, 2008: 222). Vergi potansiyelini gerçekleştirmede idarenin yeterli ve sorumluluklarını bilen personele sahip olması idare ile yükümlü arasındaki ilişkiyi olumlu etkilemektedir (Gökbunar ve Utkuseven, 2007: 64; Çataloluk, 2008: 222).

Yükümlü-idare ilişkisine yön veren bir diğer husus ise personelin çalışma arzusu ve iş verimliliğini etkileyen çalışma ortamı koşullarıdır. Rahat, huzurlu ve fiziki altyapının yeterli olduğu bir ortamda çalışan bir personelin memnuniyeti yükümlüyle olan ilişkilerine pozitif

olarak yansıyabilir (Çelebi, 1997: 82). Olumsuz bir senaryoda ise çalışma ortamından memnun olmayan ve/veya gelirini yetersiz bulan personel, memnuniyetsizliğini yükümlülere olan davranışlarına yansıtabilir (Çataloluk, 2008: 222).

2.4. Yükümlülerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Düşünceleri

Vergi ödeme ya da ödememe kararı üzerinde etkili olan faktörlerden bir diğeri de yükümlülerin diğer yükümlüler hakkında sahip oldukları düşünceleridir. Yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşüncelerine yön veren bazı hususlar bulunmaktadır. Bu hususlardan biri diğer yükümlülerin mali sorumluluklarını kanunlara uygun bir şekilde yerine getirip getirmediğidir. Kanunlara uygun şekilde hareket eden bir yükümlü, diğer yükümlülerin aynı doğrultuda hareket etmediğini gördüğü takdirde haksızlığa uğradığını ve daha fazla vergi yüküne maruz kaldığını düşünebilir (Şenyüz, 1995: 40). Adalet duyguları zedelenmiş ve kandırılmış hisseden yükümlülerin içsel motivasyonları bu durumdan etkilenebilmektedir (Kitapçı, 2015: 35). Diğer taraftan diğer yükümlülerin de vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirdiğine inanan bir yükümlü aynı şekilde davranarak sorumluluklarını yerine getirebilir (Alm vd., 2017: 587).

Yükümlünün diğer yükümlüler hakkındaki düşüncelerini etkileyen bir diğer husus ise faydalanılan kamusal hizmetin boyutuna ilişkindir. Aynı durumda olmalarına ve aynı miktarda vergi ödemelerine rağmen bir yükümlü diğer yükümlülerin kendisinden daha fazla kamusal hizmetten faydalandığını düşünüyorsa vergiye uyumsuzluk gösterebilir. Ödediği vergiye kıyasla daha fazla kamusal hizmetten faydalandığını düşündüğü tersi durumda ise kendini diğer yükümlülere kıyasla avantajlı göyerek vergiye uyum gösterebilirler (Karabacak, 2005).

Vergi kaçırmanın yaygın ve kabul edilebilir bir davranış olduğuna inan yükümlüler, vergilerini ödemeyen yükümlülerin cezalandırılmadığını da düşündüklerinde vergiye uyumsuz davranabilirler (Tuay ve Güvenc, 2007: 25; Kirchler vd., 2008: 218). Wenzel (2005: 865)'in de ifade ettiği üzere vergi kaçırıcı çoğu yükümlü diğer yükümlülerin kendilerine göre daha çok vergi kaçırdıklarına ve kendilerinin vergi ödemelerinin ise ortalamaya göre daha fazla olduğuna inanırlar. Merkezi yönetimlerin elde ettiği vergiler söz konusu olduğunda yükümlülerin diğer yükümlüler hakkında bilgi sahibi olması düşük bir olasılıktır. Yerel yönetimler ise hizmet sunduğu alanın dar olması, vergi kaynaklarını kavramada etkin olması ve denetim imkanlarının yüksek olması sebebiyle vergilerini ödemeyen yükümlüler üzerinde caydırıcı bir etki oluşturacaktır. Böylece yükümlünün diğer yükümlülere ilişkin düşünceleri daha da netleşecektir. Söz konusu durum vergiye ilişkin görevlerini tam olarak yerine getiren yükümlüleri olumlu yönde etkileyecektir (İpek, 2010: 53).

3. YÖNTEM

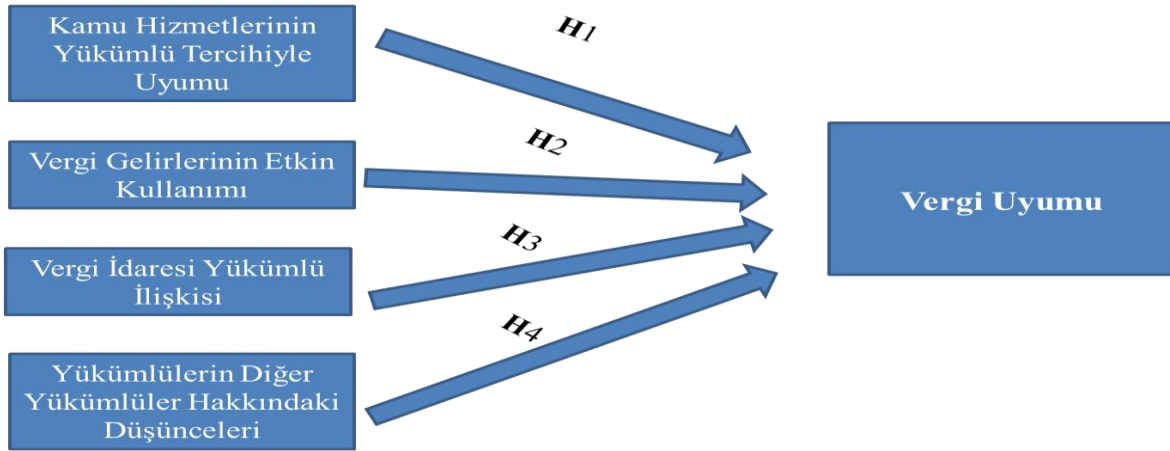
Bağımsız değişkenler olarak belirlenen “kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumu”, “vergi gelirlerinin etkin kullanımı”, “vergi idaresi yükümlü ilişkisi” ve “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” faktörlerinin hem bağımlı değişken olan yerel vergi uyumu üzerindeki etkisini hem de bu faktörlerin kendi aralarındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan çalışmada Çanakkale il merkezinde ikamet eden 18 yaş üstü bireylere yüz yüze anket uygulanmıştır. TÜİK (2022) verilerine göre, araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde Çanakkale'nin nüfusunun 540.662 olduğu görülmüştür. Buna göre %95 güven seviyesinde ve %5 hata payı ile örneklem büyüklüğünün en az 384 olması gerektiği hesaplanmıştır. Yürütülen

anket çalışmaları sonucunda toplam 450 ankete geri dönüş alınabilmiş, ancak bunlardan 402'si geçerli olarak kabul edilmiştir. Böylece örneklemin, evreni temsil gücüne sahip olduğu söylenebilmektedir.

Anket uygulanmadan önce pilot çalışma yapılmış, eleştiriler ve görüşler dikkate alınarak anket formu güncellenmiştir. İki bölümden oluşan anket formunda birinci bölümde yükümlülerin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim düzeyi, mesleği, kişisel gelir düzeyi gibi demografik bilgilerine ilişkin sorular ile ankete katılanların yerel vergi kavramından ne anladıkları, hangi yerel vergileri bildikleri, yerel vergilerden hangilerini ödedikleri gibi çoktan seçmeli tamamlayıcı sorular bulunmaktadır. İkinci bölümünde ise 5'li Likert ölçeğinde oluşturulan, “kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumu”, “vergi gelirlerinin etkin kullanımı”, “vergi idaresi-yükümlü ilişkisi” ve “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkında düşünceleri” ile “yerel vergi uyumuna” yönelik sorular yer almaktadır. Anket formu (Korlu vd., 2016; Yenigün, 2012; İpek ve Kaynar, 2009; Muter vd., 1993)'in çalışmalarındaki ölçekler uyarlanarak oluşturulmuştur. Katılımcıların soruları daha kolay ve doğru şekilde anlayabilmesi için ilgili soruların kısa, basit, açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiş ve yerel vergi yerine belediye vergisi ifadesi kullanılmıştır. Çalışmada belirlenen faktörlerin yerel vergi uyumu üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Şekil 1'de yer alan kavramsal model oluşturulmuş ve hipotezler şu şekilde belirlenmiştir:

- *H₁: Kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumlu olması ile yerel vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.*
- *H₂: Vergi gelirlerinin etkin kullanımı ile yerel vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.*
- *H₃: Vergi idaresi-yükümlü ilişkisi ile yerel vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.*
- *H₄: Yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri ile yerel vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

Şekil 1: Araştırmanın Kavramsal Modeli

Ölçekten sağlanan veriler IBM SPSS 22.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin güvenilirliğini test etmede yaygın olarak “Cronbach Alpha, Yarıya Bölme (split half), Paralel ve Mutlak Kesin

Paralel (strict)” testleri kullanılmaktadır. Cronbach Alpha testine göre Cronbach Alpha katsayısı 0 ile 1 arasında değişim göstermekte ve Cronbach Alpha değerinin 0,70’in üstünde olması verilerin güvenilir olduğu anlamına gelmektedir. Çalışmada Cronbach Alpha değerinin 0,903 olarak hesaplanması ve Tablo 1’den de görüleceği üzere diğer güvenilirlik kriterlerinin de 0,70’in üzerinde çıkması sebebiyle anketin içsel tutarlığının sağlandığı ve bu bağlamda çalışmanın çıkarımlarının güvenilir ve kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Güvenilirlik Analizleri Sonuçları

Kriterler	Anketin Güvenirlilik Sonuçları
Cronbach Alpha	0,903
Split	0,901-0,904
Paralel	0,903
Strict	0,902

Ölçeklerin geçerliliği test edilirken “Açıklayıcı Faktör Analizi” (AFA) uygulanmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla alt boyutlarına ayrılan faktörlerin her bir alt boyutu için “Kolmogorov-Simirnov” ve “Shapiro-Wilk” normallik testleri uygulanmıştır. Tablo 2’de görüldüğü üzere normallik testleri sonucunun $p < 0,05$ olması sebebiyle verilerin normal dağılıma uymadığını kabul eden H1 hipotezi kabul edilmiştir. Veriler normal dağılmadığından grup farklılıkları sınanırken parametrik yöntemlerin değil non-parametrik yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Ölçek normal dağılıma uymadığı için ilişki analizleri Kendall’s tau_b korelasyon analizinden faydalanılarak sınanmıştır.

Tablo 2: Normallik Testleri Sonuçları

Faktörler	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	s.d.	p	İstatistik	s.d.	p
Kamu Hizmetlerinin Yükümlü Tercihleriyle Uyumu	0,060	402	0,001	0,978	402	0,000
Vergi Gelirlerinin Etkin Kullanımı	0,055	402	0,005	0,986	402	0,001
Vergi İdaresi Yükümlü İlişkisi	0,048	402	0,026	0,988	402	0,002
Yükümlülerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Düşünceleri	0,044	402	0,038	0,992	402	0,033
Yerel Vergi Uyumu	0,185	402	0,000	0,835	402	0,000

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında bulgulara geçilmeden önce katılımcıların demografik özellikleri hakkında bilgi verilmektedir. Sonrasında ise faktörlere ait önermelere verilen yanıtlara ilişkin frekans dağılımları, AFA sonuçları ile korelasyon ve regresyon analizi sonuçları sunulmaktadır.

Çalışmada katılımcıların %60,7’si erkek, %57’si evli, %37,3’ü 18-30 yaş aralığındadır. %30,8’ini lisans mezunlarının oluşturduğu çalışmada katılımcıların %58,2’si eğitim hayatları sürecince vergiyle ilgili ders almadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında ise %41,3’ünün memur, işçi gibi çalıştığı ve %37,1’inin 2000 TL ve altında kişisel gelir elde ettiği görülmüştür. Ankete katılanların kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumlu olması, vergi gelirlerinin etkin kullanılması, vergi idaresi-yükümlü ilişkisi ve yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri faktörlerine ilişkin önermelere

verdikleri cevaplara ilişkin frekans dağılımları Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7 'de yer almaktadır.

Tablo 3: Kamu Hizmetlerinin Yükümlü Tercihleriyle Uyumuyla İlgili Önermelerin Frekans Dağılımı

Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	Std. Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1-Belediye, ihtiyaçlarıma uygun hizmetler sunmaktadır.	47	11,7	78	19,4	115	28,6	126	31,3	36	9,0	3,06	1,154
2-Belediye, sunacağı hizmetlere karar verirken benim fikrimi sormaktadır.	147	36,6	121	30,1	69	17,2	42	10,4	23	5,7	2,19	1,200
3-Belediyeye ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum.	104	25,9	99	24,6	87	21,6	79	19,7	33	8,2	2,60	1,284
4-Belediyeye ödediğim vergilerin karşılığında doğrudan fayda sağlayacağım hizmetler sunulmaktadır.	39	9,7	101	25,1	137	34,1	95	23,6	30	7,5	2,94	1,083
Genel											2,698	0,390

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kamu hizmetlerinin yükümlü tercihlerine uyumu olarak belirlenen birinci faktör anket formundan yer alan ilk dört önermeden oluşmaktadır. Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcılar birinci önermeye katıldıklarını, ikinci ve üçüncü önermelere ise kesinlikle katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Faktörün genel ortalaması ise katılımcıların "kararsızım" yönünde 2,698 iken standart sapma değeri 0,390 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar göre yükümlüler ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunulduğunu düşünmesine karşın, belediyenin sunacağı hizmetlere karar verirken fikirlerinin alınmadığını ve ödedikleri vergilerin nereye harcadığını bilmediklerini göstermektedir.

Tablo 4: Vergi Gelirlerinin Etkin Kullanımıyla İlgili Önermelerin Frekans Dağılımı

Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	Std. Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
5-Belediyelerce toplanan vergiler savurgan bir şekilde harcanmaktadır.	30	7,5	92	22,9	174	43,3	65	16,2	41	10,2	2,99	1,049
6- Belediyeye ödenen vergiler, belediyenin hizmetlerini karşılamaya yetecek düzeydedir.	26	6,5	51	12,7	151	37,6	113	28,1	61	15,2	3,33	1,081
7- Belediyeye ödediğim vergilerle aldığım	43	10,7	114	28,4	152	37,8	67	16,7	26	6,5	2,80	1,048

hizmetlerin orantılı olduğunu düşünüyorum.													
8- Belediyeye ödediğim vergilerin bana hizmet olarak geri döneceğini düşünüyorum.	39	9,7	78	19,4	115	28,6	133	33,1	37	9,2	3,13	1,126	
Genel											3,062	0,224	

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi gelirlerinin etkin kullanımı faktörü ise anket formunda yer alan 5-8 önermelerden oluşmaktadır. Genel ortalaması “kararsızım” yönünde (3,062), standart sapma değeri 0,224 olarak bulunan bu faktörde katılımcılar, sekizinci önermeye katıldıklarını bunun haricindeki diğer tüm önermeler hakkında ise kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Belediyeye ödedikleri vergilerin kendilerine hizmet olarak dönmeyeceğini düşünen katılımcıların toplanan vergilerin nasıl harcandığı, vergi gelirlerinin hizmetleri finanse etmede yeterli olup olmadığı ve ödenen vergiler ile alınan hizmetlerin orantılığı konusunda kararsız olması aslında bu konulara ilişkin bilgi sahibi olmadıkları diğer bir ifadeyle şeffaflığın olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5: Vergi İdaresi Yükümlü İlişkisiyle İlgili Önermelerin Frekans Dağılımı

Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katlıyorum		Kesinlikle Katlıyorum		Ort.	Std. Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
9- Belediye personelinden istediğim bilgileri alabiliyorum.	43	10,7	73	18,2	115	28,6	125	31,1	46	11,4	3,14	1,166
10- Belediyede çalışan personel sayısının yetersiz olması hizmetlerin aksamasına neden olmaktadır.	44	10,9	69	17,2	95	23,6	133	33,1	61	15,2	3,24	1,221
11- Belediye personelinin eğitim ve mesleki düzeyi düşük olursa mali konularda yanlış bilgi alırım.	19	4,7	37	9,2	59	14,7	159	39,6	128	31,8	3,85	1,113
12- Belediye vergilerinin ne zaman ve nasıl ödeneceği konusunda belediye vatandaşı bilgilendiriyor.	51	12,7	96	23,9	111	27,6	97	24,1	47	11,7	2,98	1,208
13- Belediyenin, vergilerin tahsilâtı konusunda sağladığı hizmetler yeterlidir (ödeme noktaları, internet, taksit veya kredi kartıyla ödeme gibi).	21	5,2	40	10,0	87	21,6	162	40,3	92	22,9	3,66	1,095
14- Seçme şansım olsa tüm vergileri	76	18,9	94	23,4	138	34,3	52	12,9	42	10,4	2,73	1,211

belediyeye ödemek isterdim.												
15- Belediye, vergi ödeme ile ilgili işlemleri hızlı ve etkin yürütmektedir.	23	5,7	48	11,9	139	34,6	147	36,6	45	11,2	3,36	1,019
16- İnternet, belediye vergilerine ilişkin işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.	13	3,2	37	9,2	82	20,4	157	39,1	113	28,1	3,80	1,051
17- Belediye, vergilerin nasıl harcandığı konusunda vatandaşı yeterince bilgilendirmektedir.	83	20,6	114	28,4	131	32,6	47	11,7	27	6,7	2,55	1,140
18- Belediyenin teknolojik gelişmelere uyum sağlaması halkla olan ilişkilerini iyileştirmektedir.	19	4,7	39	9,7	87	21,6	159	39,6	98	24,4	3,69	1,087
Genel											3,300	0,454

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Bir diğer faktör olan vergi idaresi-yükümlü ilişkisi faktörü ise 9-18. önermeler olmak üzere toplam on önermeden oluşmaktadır. Bu faktöre ilişkin katılımcılar belediye personelinin istedikleri bilgileri alabildiklerini, çalışan personel sayısının yetersiz olmasının hizmet sunumunun aksamasına neden olacağını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlası belediye personelinin eğitim ve mesleki düzeyi düşük olduğunda mali konularda yanlış bilgi alacaklarını düşünmektedir. Yine katılımcıların yarısından fazlası belediyenin, vergilerin tahsilâtı konusunda sağladığı hizmetleri yeterli görmektedir. Belediyenin, vergi ödeme ile ilgili işlemleri hızlı ve etkin yürüttüğünü düşünen katılımcılar aynı zamanda internet, belediye vergilerine ilişkin işlemlerini kolaylaştırdığını ve teknolojik gelişmelere uyum sağlanmasının halkla olan ilişkileri de iyileştirdiğini düşünmektedirler. Bu faktörün de genel ortalaması “kararsızım” yönünde (3,300) iken standart sapma değeri 0,454 olarak bulunmuştur.

Tablo 6: Yükümlünün Diğer Yükümlüler Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Önermelerin Frekans Dağılımı

Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	Std. Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
19- Tanıdığım pek çok insan belediyeye vergisini tam ve zamanında ödemektedir.	45	11,2	82	20,4	119	29,6	102	25,4	54	13,4	3,09	1,199
20- Belediyeye vergilerini ödemeyen kişiyi ayıplarım.	27	6,7	40	10,0	85	21,1	150	37,3	100	24,9	3,64	1,155
21- Belediyeye vergilerini ödemeyen birini ilgili makamlara bildiririm.	40	10,0	59	14,7	158	39,3	91	22,6	54	13,4	3,15	1,136

22- Belediye vergisini ödemeyenler yüzünden daha fazla vergi ödemek zorunda kalıyorum.	30	7,5	46	11,4	125	31,1	119	29,6	82	20,4	3,44	1,155
23- Vergisini ödemeyenlerin belediyenin sunduğu hizmetlerden daha az yararlanması gerekmektedir.	23	5,7	38	9,5	94	23,4	134	33,3	113	28,1	3,69	1,146
24- Belediye vergiler tam ve zamanında ödenmezse belediyenin sunacağı hizmetler azalacaktır.	36	9,0	49	12,2	83	20,6	141	35,1	93	23,1	3,51	1,224
25- Belediye personelinin yükümlülere davranışı olumludur.	31	7,7	44	10,9	156	38,8	128	31,8	43	10,7	3,27	1,046
26- Diğer yükümlülerin vergi kaçırması vergi ödevlerini yerine getirenleri de vergi kaçırmaya teşvik etmektedir.	41	10,2	53	13,2	87	21,6	132	32,8	89	22,1	3,44	1,252
27- Tanıdığım biri vergi kaçırır ve yakalanmazsa bu bende de vergi kaçırabileceğim hissini doğurur.	129	32,1	87	21,6	73	18,2	72	17,9	41	10,2	2,52	1,366
Genel											3,305	0,358

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri faktörü 19-27. önermeler olmak üzere 9 önermeden oluşmaktadır. Katılımcılar ağırlıklı olarak belediyeye vergilerini ödemeyen kişileri ayıplayacaklarını, vergilerini ödemeyenlerin belediyenin sunduğu hizmetlerden daha az yararlanması gerektiğini ve belediyeye vergiler tam ve zamanında ödenmezse belediyenin sunacağı hizmetlerin azalacağını ifade etmişlerdir. Yükümlülerin vergi kaçırmasının vergi ödevlerini yerine getirenleri de vergi kaçırmaya teşvik edeceğini ifade eden “katılımcılar tanıdıkları biri vergi kaçırır ve yakalanmazsa bu onlarda da vergi kaçırabileceği hissini doğurur” önermesine ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Genel ortalaması “kararsızım” yönünde (3,305) standart sapma değeri 0,358 olarak bulunmuştur.

Tablo 7: Yerel Vergi Uyumuyla İlgili Önermelerin Frekans Dağılımı

Önerme	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	Std. Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
28- Hiçbir zaman vergi kaçırمام.	18	4,5	13	3,2	61	15,2	116	28,9	194	48,3	4,13	1,073
29- Belediyeye vergilerimi	14	3,5	20	5,0	59	14,7	133	33,1	176	43,8	4,09	1,045

zamanında ödüyorum.												
30- Belediyeye vergilerimi eksiksiz ödüyorum..	14	3,5	14	3,5	60	14,9	112	27,9	202	50,2	4,18	1,037
31- Vergi ödeme konusunda dürüst bir vatandaşım.	11	2,7	10	2,5	41	10,2	107	26,6	233	58,0	4,35	0,954
Genel											4,188	0,114

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Anket formunda yer alan 28-31. önermeler yerel vergi uyumunu ölçmeye yöneliktir. Bu faktörünün genel ortalaması “Katılıyorum” yönünde 4,188 iken standart sapma değeri 0,114 olarak bulunmuştur. Bu faktöre ilişkin tüm sorulara katılımcıların çoğu olumlu yanıt vermiştir.

Faktör analizi, aralarında ilişki bulunan çok sayıdaki değişkeni bir araya getirerek, az sayıda, birbirinden bağımsız ve anlamlı olan yeni değişkenler bulmayı amaçlayan, çok değişkenli istatistiksel bir tekniktir. Faktör analizine geçilmeden önce verilerin faktör analizine uygun olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Faktör analizinin uygunluğu Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) testi ve Bartlett Testi (Bartlett Test of Sphericity) ile araştırılmıştır. Veri seti Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği iyi düzeyde kabul edilen 0,70 değerinin üzerinde 0,953 olarak belirlenmiştir. Anti imaj korelasyon değerleri 0,51 ile 0,93 arasında değişiklik göstermektedir. Analiz edilen değişkenlerin tutarlılığı Bartlett testi ile ölçülmüştür. Bu testin sonucu da istatistiksel olarak anlamlı ($\chi^2= 4735,29$ ve $p=0,000$) bulunduğu için AFA’da kullanılacak örneklemin yeterli ve verilerin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir.

Veri setinin faktör analizi için uygun olduğu belirlendikten sonra faktör yapısını ortaya koymak adına “varimax” döndürme metodu ve temel bileşenler analizi yöntemi uygulanmıştır. Toplam varyansın %85,31’ini açıklayan beş faktörlü bir yapı belirlenmiştir. Çokluk vd (2012)’nin de belirttiği üzere sosyal bilimlerdeki çalışmalarda çok faktörlü desenlerde açıklanan varyansın %40-%60 arasında bir değer alması yeterli olduğu anlamına gelmektedir. Çalışmada belirlenen beş boyut toplam varyanstaki değişimin %85,31’ini açıkladığı için faktörlerin açıklama oranı yeterlidir. Faktör analizinde Extraction (çıkarma) sütununda 0,20’nin altında kalan soruların varyanstaki değişime etkileri düşük olduğundan analize dahil edilmemesi gerekmektedir (Costello ve Osborne, 2005). Çalışmada beş faktör için de 0,20’nin altında kalan soru bulunmadığından anket formunda yer alan bütün sorular analize dahil edilmiştir. Tablo 8’de AFA’nın bulguları sunulmaktadır.

Tablo 8:AFA Bulguları

Faktör 1 Kamu Hizmetlerinin Yükümlü Tercihle Uyumu	Cronbach Alpha (CA): 0.901 Açıklanan Varyans: 29.43	
	Faktör Yüğü	Madde Silinirse CA
Önerme 1	0,575	0,871
Önerme 2	0,714	0,883
Önerme 3	0,612	0,896
Önerme 4	0,586	0,895
Faktör 2 Vergi Gelirlerinin Etkin Kullanımı	Cronbach Alpha (CA): 0.898 Açıklanan Varyans: 19.79	
	Faktör Yüğü	Madde Silinirse CA
Önerme 5	0,723	0,889
Önerme 6	0,760	0,892
Önerme 7	0,747	0,890

Önerme 8	0,602	0,883
Faktör 3 Vergi İdaresi-Yükümlü İlişkisi	Cronbach Alpha (CA): 0,902 Açıklanan Varyans: 15,67	
	Faktör Yüğü	Madde Silinirse CA
Önerme 9	0,536	0,882
Önerme 10	0,549	0,879
Önerme 11	0,593	0,883
Önerme 12	0,666	0,900
Önerme 13	0,645	0,896
Önerme 14	0,651	0,901
Önerme 15	0,512	0,882
Önerme 16	0,663	0,825
Önerme 17	0,507	0,892
Önerme 18	0,412	0,895
Faktör 4 Yükümlülerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Düşünceleri	Cronbach Alpha (CA): 0,900 Açıklanan Varyans: 11,90	
	Faktör Yüğü	Madde Silinirse CA
Önerme 19	0,529	0,879
Önerme 20	0,671	0,896
Önerme 21	0,615	0,897
Önerme 22	0,642	0,812
Önerme 23	0,680	0,893
Önerme 24	0,647	0,842
Önerme 25	0,452	0,851
Önerme 26	0,621	0,806
Önerme 27	0,529	0,879
Faktör 5 Yerel Vergi Uyumu	Cronbach Alpha (CA): 0,891 Açıklanan Varyans: 9,12	
	Faktör Yüğü	Madde Silinirse CA
Önerme 28	0,528	0,801
Önerme 29	0,454	0,890
Önerme 30	0,609	0,877
Önerme 31	0,576	0,812

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Faktörler arasındaki ilişkinin yönünü ve şiddetini belirlemek için korelasyon analizi gerçekleştirilmiş ve öncesinde de ifade edildiği gibi faktörlere ilişkin veriler normal dağılmadığından Kendall's tau-b korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 9: Kendall's- Tau B Korelasyon Bulguları

		Kamu Hizmetlerinin Yükümlü Tercihleriyle Uyumu	Vergi Gelirlerinin Etkin Kullanımı	Vergi İdaresi Yükümlü İlişkisi	Yükümlülerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Düşünceleri	Yerel Vergi Uyumu
Kamu Hizmetlerinin Yükümlü Tercihleriyle Uyumu	r	1,000	0,451(**)	0,405(**)	0,205(**)	0,091(*)
	p	.	0,000	0,000	0,000	0,010
	N		402	402	402	402
Vergi Gelirlerinin Etkin Kullanımı	r		1,000	0,390(**)	0,162(**)	0,082(**)
	p		.	0,000	0,000	0,021
	N			402	402	402
Vergi İdaresi Yükümlü İlişkisi	r			1,000	0,220(**)	0,204(**)
	p			.	0,000	0,000
	N				402	402
Yükümlülerin Diğer Yükümlüler Hakkındaki Düşünceleri	r				1,000	0,233(**)
	p				.	0,000
	N					402
Yerel Vergi Uyumu	r					1,000
	p					.
	N					402

**0,05 ve 0,01 için anlamlı ilişki

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9’da görüldüğü üzere faktörlerin her biri arasında istatistiksel olarak olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Faktörler arasındaki ilişkiler şu şekildedir:

- “Kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumu” faktörü; “vergi gelirlerinin etkin kullanımı” ile %45,1, “vergi idaresi-yükümlü ilişkisi” ile %40,5, “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” ile %20,5 ve yerel vergi uyumu ile de %9,1 arttırıcı yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkilidir.
- “Vergi gelirlerinin etkin kullanımı” faktörü; “vergi idaresi-yükümlü ilişkisi” ile %39, “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” ile %16,2 ve yerel vergi uyumu ile %8,2 arttırıcı yönde istatistik anlamlı ilişkilidir.
- “Vergi idaresi-yükümlü ilişkisi” faktörü; “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” ile %22, yerel vergi uyumu ile %20,4 arttırıcı yönde istatistik anlamlı ilişkilidir.
- “Yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” faktörü, yerel vergi uyumu ile %23,3 arttırıcı yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkilidir.

SONUÇ

Belediyelerin artan hizmet sunumuna paralel olarak gelir kaynaklarında da artış sağlanabilmesi için yapılması gereken hususlardan biri yükümlülerin yerel vergi uyumunun arttırılmaya çalışılmasıdır. Yerel vergi uyumunun artması için ise öncelikli olarak vergi uyumunun hangi faktörlere bağlı olduğunun ve bu faktörlerin vergi uyumunu nasıl etkileyeceğinin araştırılması gerekmektedir. Merkezi vergilerin daha çok ödeme gücü ilkesi yerel vergilerin ise faydalanma ilkesi doğrultusunda alınması, yerel yönetimlerin halkın ihtiyaçlarına daha uygun hizmet sunabilmesi, vergilerle harcamalar arasında ilişkinin daha şeffaf olması, yükümlülerin yerel yönetimlerle daha kolay ve iyi iletişim kurabilmesi, diğer yükümlülerin vergiye ilişkin durumları hakkında bilgi sahibi olabilmesi durumlarının yerel vergi uyumunu olumlu etkilemesi beklenmektedir. Bu bağlamda “kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumu”, “vergi gelirlerinin etkin kullanımı”, “vergi idaresi yükümlü ilişkisi” ve “yükümlülerin diğer yükümlülerin diğer yükümlüler hakkındaki düşünceleri” faktörlerinin, yerel vergi uyumu üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amaçlanmış ve Çanakkale İl Merkezinde yaşayan 402 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışmada faktör yapısını belirlemek amacıyla AFA gerçekleştirilmiş, ölçeklerin geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiştir. Faktörlerin kendi aralarındaki ilişkilerin ortaya konulması için korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre çalışma verilerinin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda çalışma bulgularının yorumlanabilir olduğu söylenebilmektedir.

Çalışmada Çanakkale’de yükümlülerin yerel vergi uyumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analizden elde edilen bulgulardan hareketle, çalışmada ele alınan faktörlerin tamamının yerel vergi uyumunu olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu faktörler arasında yerel vergi uyumunu en fazla etkileyen faktörün “yükümlülerin diğer yükümlüler hakkında düşünceleri” olduğu görülmüştür. Faktörler arasındaki ilişkilerin tespiti için yapılan Korelasyon analizi sonucunda faktörlerin her birinin kendi arasında istatistiksel

olarak olumlu yönde anlamlı ilişkili olduğu ve karşılıklı bu ilişkinin en yüksek oranda “kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumu” ile “vergilerinin etkin kullanımı” arasında gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu durum literatürde vergi ile harcamalar arasında kurulan *mali bağlantı* kavramını desteklemektedir. Bir başka ifadeyle sunulan kamusal hizmetlerin yükümlü tercihleriyle uyumlu olması vergi gelirlerinin etkin kullanımını sağlayabileceği gibi vergilerin etkin kullanılması da sunulan hizmetlerin yükümlü tercihiyle uyumunu arttırabilecektir.

Çalışmada katılımcıların verdikleri yanıtlardan hareketle yükümlülerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunulduğunu düşündükleri ancak belediyelerin hangi hizmetlerin sunulacağına karar verirken fikirlerinin alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Vergi idaresi yükümlü arasında kurulan iyi ilişkilerin de en fazla kamu hizmetlerinin yükümlü tercihiyle uyumlu olmasını etkilemesi çalışmada elde edilen sonuçlardan biridir. Dolayısıyla vergilemenin aktörleri arasında iyi ilişkiler kurulması, yükümlülerin tercihleriyle uyumlu hizmet sunumunu arttıracağı gibi, yükümlülerin tercihlerini yansıtan hizmetler de idare ve yükümlüler arasında iyi ilişkiler kurulmasını sağlayacaktır. Bu sonuçlar özellikle yerel vergi uyumunun arttırılmasında yükümlü tercihlerini yansıtan hizmetlerin sunulmasının, bu bağlamda karar alma süreçlerinde yükümlülerin görüşlerinin dikkate alınması gerektiğinin önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmada hizmet sunumunun önemine karşın yükümlülerin ödedikleri vergilerin nasıl harcadığına yönelik bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Yükümlüler ödedikleri vergilerin hizmet sunumunda kullanılacağını düşünmelerine karşın toplanan vergilerin nasıl harcadığı, vergi gelirlerinin yeterliliği ve ödedikleri vergiler ile aldıkları hizmetlerin orantılı olup olmadığı konusunda kararsızlardır. Bu durum esasen bu konulara ilişkin yükümlülerin bilgi sahibi olmadığı, karar alma sürecinde katılımcılık düzeyinin yetersiz olduğu şeklinde yorumlanabilir. Oysaki belediyelerin en önemli paydaşının yerel halk olduğu göz önünde bulundurulduğunda yerel vergi uyumunun sağlanmasında aktif katılımcı yerel yönetim modelinin izlenmesi ve karar alma sürecine halkın katılımının sağlanması gerekmektedir.

Elbette ki yerel vergi uyumu üzerinde anlamlı etkiler oluşturabilecek farklı faktörler de vardır. Çeşitli faktörlerin yerel vergi uyumunu nasıl etkilediği ve etkileme derecesinin tespit edilmesi amacıyla daha fazla ampirik çalışma yapılmalıdır. Bu çalışmada ele alınan faktörler farklı örneklerde test edilebileceği gibi merkezi vergilere uyumu etkileyen diğer faktörlerin yerel vergi uyumunu nasıl etkileyebileceği de araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C (2006). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı. *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, (Der. Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici, İstiklal Y. Vural), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alıcı, O. V. (2017). Yerelleşme Sürecinde Belediyelerin Öz Gelirlerinin Değerlendirilmesi. *ÇYYD*, 26(4), 103–123.
- Allingham, M. ve Sandmo, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics*, 323–338.
- Alm, J. (2019). What Motivates Tax Compliance? *Journal of Economic Surveys*, 33(2), 353–388. doi:10.1111/joes.12272
- Alm, J., Bloomquist, K. M. ve Mckee, M. (2017). When You Know Your Neighbour Pays Taxes: Information, Peer Effects and Tax Compliance. *Fiscal Studies*, 38(4), 587–613.
- Alm, J. ve Gomez, J. L. (2008). Social Capital and Tax Morale in Spain. *Economic Analysis and Policy*, 38(1), 73–87. doi:10.1016/S0313-5926(08)50007-5

- Alm, J. ve McKee, M. (1998). Extending the Lessons of Laboratory Experiments on Tax Compliance to Managerial and Decision Economics. *Managerial and Decision Economics*, 19(4-5), 259-275. doi:10.1002/(SICI)1099-1468(199806/08)19:4/5<259::AID-MDE890>3.0.CO;2-2
- Alm, J. ve Torgler, B. (2011). Do Ethics Matter? Tax Compliance and Morality. *Journal of Business Ethics*, 101(4), 635-651. doi:10.1007/s10551-011-0761-9
- Aydoğan, S. D. (2017). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 14-22.
- Azfar, O., Kahkonen, S. ve Meagher, P. (2001). Conditions for Effective Decentralized Governance: A Synthesis of Research Findings, IRIS Center, Working Paper, University of Maryland.
- Baloğlu, F. ve Susam, N. (2020). Devlet ve Mükellef Etkileşimi: Vergisel Yaptırım ve Kolaylıkların Yarattığı Mükellef Tipleri. *International Journal of Public Finance*, 5(1), 144-166. doi:10.30927/ijpf.677622
- Bazart, C. ve Pickhardt, M. (2009). *Fighting Income Tax Evasion with Positive Rewards*. LAMETA, University of Montpellier Working Papers.
- Belkaoui, A. R. (2004). Relationship between Tax Compliance Internationally and Selected Determinants of Tax Morale. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 13, 135-143. doi:10.1016/j.intaccudtax.2004.09.001
- Biberoğlu, E. (2006). Türkiye’ de Gönüllü Vergi Uyumu. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Bilgin, H. K. (2011). Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 259-278.
- Bozlağan, R. ve Demirkaya, Y. (2008). *Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Canbay, T. ve Çetin, G. (2007). Vergiye Uyumu Belirleyen Bir Faktör Olarak Vergi Kültürü. *Sosyal Bilimler*, 5(1), 52-64.
- Carrillo, P. E., Castro, E. ve Scartascini, C. (2021). Public Good Provision and Property Tax Compliance : Evidence from a Natural Experiment. *Journal of Public Economics*, 198, 1-19. doi:10.1016/j.jpubeco.2021.104422
- Costello, A. B., Osborne, J. W. (2005). Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the most from Your Analysis. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 10 (7).
- Chirico, M., Inman, R. P., Loeffler, C., MacDonald, J. ve Sieg, H. (2016). An Experimental Evaluation of Notification Strategies to Increase Property Tax Compliance : Free-Riding in the City of Brotherly Love. *Tax Policy and the Economy*, 30(1), 129-161.
- Cummings, R. G., Martinez-Vazquez, J., McKee, M. ve Torgler, B. (2005). *Effects of Tax Morale on Tax Compliance: Experimental and Survey Evidence*. Berkeley Program in Law & Economics, Working Paper Series. <http://escholarship.org/uc/item/8sh2w9fp.pdf> adresinden erişildi.
- Cummings, R. G., Martinez-Vazquez, J., McKee, M. ve Torgler, B. (2009). Tax morale affects tax compliance: Evidence from surveys and an artefactual field experiment. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 70(3), 447-457. doi:10.1016/j.jebo.2008.02.010
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 213-228.
- Çelebi, K. (1997). Mükellef-Maliye İlişkilerini Etkileyen Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 75-84.
- Çetinkaya, Ö. ve Demirbaş, T. (2010). Belediye Gelirlerinin Analizi ve Mali Özerklik

- Açısından Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (53), 1–18.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Şener. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, İ. C. (2009). Kamusal Harcamaların Toplumsal Algısı: Ampirik Bir Çalışma. *Maliye Dergisi*, (157), 210–226.
- Demirtaş, B. K. (2021). Vergi Uyumu Davranışı ve Laboratuvar Deneyleri: Bir Yazın Taraması. *Maliye Dergisi*, (180), 115–143.
- Didinmez, İ. ve Seçilmiş, E. (2018). İdare-Mükellef İlişkilerinin Vergi Uyumu Üzerine Etkileri. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 105–128.
- Dularif, M. ve Rustiarini, N. W. (2021). Tax Compliance and Non-Deterrence Approach : A Systematic Review. *International Journal of Sociology and Social Policy*. doi:10.1108/IJSSP-04-2021-0108
- Dulupçu, M. A., Özkul, G., Ünlü, H. ve Sayın, M. (2014). Yerel Yönetimlerin Vergilendirme Yetkisine İlişkin Değerlendirmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 27–54.
- Ebel, D. R. ve Talierto, R. (2005). Subnational Tax Policy Design and Administration in Transition and Developing Economies. *Tax Notes*, (7), 919–936.
- Egeli, H. ve Diril, F. (2012). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi. *Sayıştay Dergisi*, (84), 25–44.
- Erdoğan, M. M. ve Geyik, O. (2020). Political Economy of Tax Compliance Behavior: An analysis of Three Cities in Turkey. M. M. Erdoğan, L. Batrancea ve S. Çevik (Ed.), *Behavioural Public Finance* içinde (ss. 125–156).
- Feld, L. ve Frey, B. . (2002). *Deterrence and Morale in Taxation: An Empirical Analysis*.
- Frey, B. (1992). Tertium Datur : Pricing, Regulating and Intrinsic Motivation. *KYKLOS*, 45, 161–184.
- Franzoni, L. A. (1999). Tax Evasion and Tax Compliance. *Encyclopaedia of Law and Economics*. <https://reference.findlaw.com/lawandeconomics/6020-tax-evasion-and-tax-compliance.pdf>.
- Gerçek, A. (2010). Belediye Vergilerinin Türleri ve Analizi. *Mahalli İdareler Maliyesi Üzerine Yazılar*, (Der. Figen Altuğ, Özhan Çetinkaya, Selçuk İpek), Bursa: Ekin Yayınevi.
- Geyik, O. (2019). Vergi Uyum Maliyetlerinin Belirleyicileri Üzerine Bir İnceleme. A. Çevik (Ed.), *CUDES 2019: 10. International Congress on Current Debates in Social Science* içinde (ss. 168–172).
- Gökbunar, A. R. ve Utkuseven, A. (2007). Geçiş Ekonomilerinde Vergi İdaresinin Yeniden Yapılandırılması Üzerine. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(508), 64–70.
- Göksu, G. G. ve Saruç, T. (2012). Türkiye’de Vergiye Uyum: Mülakat Çalışması. *Mevzuat Dergisi*, (176), 1–11.
- Güner, A. (2006). Yönetimler Arası Gelir Bölüşümü: Temel İlke ve Uygulamalar. *Mali Yerelleşme Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar*, (Der. Ayşe Güner, Serdar Yılmaz), İstanbul: Güncel Akademi.
- IMF. (2015). *Current Challenges in Revenue Mobilization: Improving Tax Compliance*.
- İpek, S. ve Kaynar, İ. (2009). “ Vergiye Gönüllü Uyum ” Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi*, 16(1), 173–190.
- İpek, S. (2010). İdarelerarası Vergi Paylaşımına Farklı Bir Yaklaşım: Yerel Vergiler ve Vergi Uyumu. *Mahalli İdareler Maliyesi Üzerine Yazılar*, (Der. Figen Altuğ, Özhan Çetinkaya, Selçuk İpek), Bursa: Ekin Yayınevi.
- İpek, S. (2017). *Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- James, S. ve Alley, C. (2002). Tax Compliance, Self-Assessment and Tax Administration.

- Journal of Finance and Management in Public Services*, 2(2), 27–42.
- Kahriman, H. (2016). Vergiye Gönüllü Uyum Çerçevesinde Türkiye’de Gelir İdaresinin Organizasyon Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 229–250.
- Karabacak, Y. (2005). Vergi Kaçakçılığının Nedenleri: Arz ve Talep Yanı. *Vergi Dünyası Dergisi*, (287), 131-141.
- Kesik, A. (2005). Yönetimler Arası Mali İlişkiler ve Türkiye Uygulaması. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 75–103.
- Kirchler, E., Hoelzl, E. ve Wahl, I. (2008). Enforced versus Voluntary Tax Compliance : The “ Slippery Slope ” Framework. *Economic Psychology*, 29(2), 210–225. doi:10.1016/j.joep.2007.05.004
- Kirchler, E. ve Wahl, I. (2010). Tax Compliance Inventory : TAX-I Voluntary Tax Compliance , Enforced Tax Compliance , Tax Avoidance , and Tax Evasion. *Journal of Economic Psychology*, 31(3), 331–346. doi:10.1016/j.joep.2010.01.002
- Kitapçı, İ. (2015). *Vergi Etiği Vergi Psikolojisi “Verginin Sosyo- Psikolojik Teorisi”*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kitapçı, İ. (2016). Bilişsel Psikolojinin Vergi Uyumuna Etkisi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53(611), 57–69.
- Korlu, R. K., Çetinkaya, Ö. ve Gerçek, A. (2016). Yerel Vergi Bilincinin Faktör Analizi ile Değerlendirilmesi: Bursa Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 443–465.
- Korlu, R.K., Gerçek, A., Çetinkaya, Ö. (2016). Mükelleflerin Yerel Vergi Algıları Üzerine Bir Analiz: Bursa Örneği. *Yönetim ve Ekonomi*, 23(3), 711-732.
- Kumluca, İ. (2003). Vergiye Gönüllü Uyum Etkileyen Faktörler. *Vergi Sorunları*, 180, 91-97.
- Lodha, S., Sheikh, A. A. ve Soral, G. (2017). Tax Ethics and Tax Compliance: Exploring the Opinions of Tax Professionals of India. *The IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices*, 16(4), 44–66. www.indiabudget.nic.in adresinden erişildi.
- Marandu, E. E., Mbekomize, C. J. ve Ifezue, A. N. (2015). Determinants of Tax Compliance: A Review of Factors and Conceptualizations. *International Journal of Economics and Finance*, 7(9), 207–218. doi:10.5539/ijef.v7n9p207
- Moges, A. G. (2005). Fiscal Federalism and Its Discontents: Theory and Policy. *Paper prepared for the 3rd EAF-EARO/CADPR-WMU International Symposium on Ethiopian Development Studies, June 17-18, 2005, Addis Ababa, Ethiopia*.
- Muter, N. B., Sakınç, S., Çelebi, A. Kemal. (1993). Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması, Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması, Manisa.
- Nadaroğlu, H. (2001). *Mahalli İdareler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Nguyen, T. H. (2022). The Impact of Non-Economic Factors on Voluntary Tax Compliance Behavior : A Case Study of Small and Medium Enterprises in Vietnam. *Economies*, 10(8), 1–18.
- Özdemir, B. (1991). Merkezi İdare ile Mahallî İdareler Arasındaki İlişkiler. 7. Maliye Sempozyumu, Marmaris-Türkiye, (23-25 Mayıs 1991), 312- 325.
- Öziş, M. ve Atbaşı, F. D. (2019). Ahlâki Duygular Teorisi Bağlamında, Adam Smith ve Gary Becker’de Birey Davranışları Üzerine Değiniler. *Mülkiye Dergisi*, 43(4), 759–784
- Roth, J. A; Scholtz, J. T; Witte, A. D. (1989). *Taxpayer Compliance: An Agenda for Research Philadelphia*. University of Pennsylvania Press.
- Rubinfeld, D. L. (1987). The Economics of the Local Public Sector. *Handbook of Public Economics*, (2), 571–645.
- Saad, N. (2014). Tax Knowledge, Tax Complexity and Tax Compliance: Taxpayers’ View. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 109, 1069–1075.

- doi:10.1016/j.sbspro.2013.12.590
- Sağbaşı, İ. (2003). Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye’de Yerel Vergilerin Algılanması. *Amme İdaresi Dergisi*, 36 (1), 169-178.
- Sandalcı, U. ve Sandalcı, İ. (2017). Vergi Ahlakı ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi: OECD Ülkeleri Özelinde Bir İnceleme. *Sakarya İktisat Dergisi*, 6(1), 70–93.
- Saruç, N.T. (2015). Vergi Uyumu. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Seçilmiş, E. ve Didinmez, İ. (2016). Vergi Reformlarının Davranışsal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi : Türkiye Örneği. *Bilig*, (77), 203–232.
- Sezer, Ö. ve Vural, T. (2010). Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı. *Maliye Dergisi*, (159), 203–219.
- Silvani, C. ve Katherina, B. (2000). Vergi İdaresi Reform Stratejisinin Planlanması: Tecrübe ve İlkeler. (Çev. Özgür Saraç), *Türk İdare Dergisi*, 426, 189-220.
- Song, Y. ve Yarbrough, T. E. (1978). Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey. *Public Administration and Development*, 38(5), 442–452
- Sour, L. (2004). An Economic Model of Tax Compliance with Individual Morality and Group Conformity. *Economica Mexicana*, XIII, 43–61
- Stefura, G. (2012). A New Perspective on Individual Tax Compliance : The Role of the Income Source , Audit Probability and the Chance of being Detected. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 12(2), 192–201.
- Şentürk, S. H. (2014). Vergiye Gönüllü Uyum Sağlanmasında Fayda İlkesinin Rolü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(3), 129–143.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilemede Yükümlü Psikolojisi*. Bursa.
- Torgler, B. (2003). Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance. PhD Thesis, University of Basel.
- Torgler, B. (2004). Cross-Culture Comparison of tax Morale and Tax Compliance: Evidence from Costa Rica and Switzerland. *International Journal of Comparative Sociology*, 45(1–2), 17–43.
- Torgler, B., Schaffner, M., Macintyre, A. (2007). *Tax Compliance, Tax Compliance, Tax Morale and Government Quality*. Andrew Young School of Policy Studies.
- Tuay, E ve Güvenç, İ. (2007). Türkiye’ de Mükelleflerin Vergiye Bakışı. Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 51.
- Tunçer, M. (2002). Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 108–128.
- TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
- Türkoğlu, İ. (2014). Belediyelerde Vergilendirme Yetkisi. *C.U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 421–432. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cumuiibf/issue/4265/57386> adresinden erişildi.
- Ulusoy, A; Akdemir, T. (2007). *Mahalli İdareler*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2009). Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik:Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 259–287.
- Üyümez, M. E. (2017). Sosyal Normlar ve Vergi Uyumu. *Vergi Raporu*, (208), 9–20.
- Wenzel, M. (2005). Misperceptions of Social Norms about Tax Compliance : From Theory to Intervention. *Journal of Economic Psychology*, 26(6), 862–883.
- Wibowo, H. T. (2020). The Effect of E-Local Tax Return Usage towards Local Tax Compliance. *Journal of Contemporary Accounting*, 2(2), 81–96. doi:10.20885/jca.vol2.iss2.art3

- Yalama, G. Ö. ve Gümüş, E. (2013). Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir'den Bulgular. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20), 77–97.
- Yeniğün, Y. (2012). Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- Yüce, M. ve Gerçek, A. (1998). Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımını Belirleyen Faktörler ile İlgili Ampirik Bir Çalışma. *Sayıştay Dergisi*, 9(28), 20–31.
- Yurdadoğ, V., Gökbnar, R. ve Tunçay, B. (2016). Vergi Uyumunu Belirleyen Faktörlere Genel Bir Bakış. *Yönetim ve Ekonomi*, 23(3), 805–816. doi:10.18657/yonveek.281968